

úton, statisztikai adatokat szemléltető térképek és diagramok előállítása. Egyelőre jelentős előrelépést ezen a téren nem várhatunk, a gépi adatfeldolgozással felszabaduló munkaerőket azonban már teljes egészében az üzemtervek minőségének javítására fordíthatjuk, s így elérhetjük, hogy 1976-ban már valóban korszerű üzemtervek készülhessenek.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az 5 év előtti erdőrendezés-fejlesztési irányelvek a fejlesztési munkában jól használhatóknak bizonyultak. A tervezett munkák, intézkedések jelentékeny része megvalósult. Néhány területen lemaradások és nemkívánatos eltérések mutatkoznak, más területen viszont — a tervhez képest — jelentős előrelépésről számolhatunk be. Az a — fejlesztéssel foglalkozók számára nem ismeretlen — jelenség, hogy az élet olykor a kezdetben fantasztikusnak látszó elképzeléseken is túlhalad, esetünkben is bekövetkezett, s ennek megfelelően távlati fejlesztési programunk módosítása, illetve kiterjesztése szükségessé vált. Az adatfeldolgozási lehetőségek óriási mértékű bővülése és a korszerű matematikai módszerek nagy hatékonysága következtében megnyílt a lehetőség az erdőrendezés nagyarányú fejlesztéséhez.

Erdőterület-gazdálkodás

RAKONCZAY ZOLTÁN

Hazánk földterületét az érvényben levő jogszabályok szerint a következő művelési ágak szerint tartjuk nyilván: szántó, rét, szőlő, kert, gyümölcsös, legelő, nádas, erdő és művelés alól kivett terület. Az első hetet együttesen mezőgazdasági művelés alatt álló területnek is nevezik. Vannak, akik a nádaszt nem ide tartozónak tekintik. Ebben a tanulmányban elsősorban az erdőterülettel, illetve az erre kiható művelési ágváltozásokkal foglalkozom.

Érdekes, hogy az erdészeti szakközvélemény jelentős része az erdőterülettel való gazdálkodásról eléggé pesszimista véleménnyel van, túlzottan, indokolatlanul és érthetetlenül aggodalmaskodik. A tények, a számok ezzel ellentétben optimizmusra adnak okot. Az erdőterület csökkenését elősegítő, vagy növekedését gátló néhány jogszabály (földvédelmi törvény, egyes erdőterületek mezőgazdasági művelésbe adásáról és a vízlevonulást gátló erdők kitermeléséről szóló rendeletek) megjelenése ezt az aggodalmat még jobban elmélyítette. Igaz, hogy az említett jogszabályok egy időre valóban gátat szabtak az erdőterületek erőteljesebb növekedésének, de azt soha, egyetlen időszakban sem csökkentették, csak a növekedést mérsékelték. Az is igaz, hogy egyes jogszabályok nem voltak eléggé megalapozottak. Például az árvizek levonulását gátló erdőterületek kitermelését elrendelő jogszabály túlzott biztonságra törekszik. Az árvizek gyakorisága, az általuk okozott károk és a kitermelésre ítélt erdőterületek növedékiesésének alaposabb közgazdasági és pénzügyi elemzése valószínűleg bebizonyítaná egyes erdőterületek kiirtásának indokolatlanságát. Az is igaz azonban, hogy éppen az ilyen jogszabályok végrehajtása szokott a gyakorlatban akadoni.

Vannak azonban indokolt, megalapozott rendelkezések, amelyeknek felületes végrehajtása az erdő ügyének többet árt, mint használ. Amikor például az egyes, sík fekvésű, mezőgazdasági művelésre alkalmas területek szántóvá történő átalakítását elrendelték, egyes (egyébként nagyon jószándékú) munkatársaink megkongatták a vészharangot. A szintiszta igazság az, hogy 1966-tól 1990-ig, tehát 25 év alatt körülbelül annyi erdőterület mezőgazdasági művelésbe adását kérték — és engedélyezték —, amennyit az erdészet évente átlagosan kap (mintegy 14—15 ezer ha). Bizonyára 1 : 25 arányban bárki szívesen kötne üzletet.

Ettől eltekintve semmiképpen sem lenne helyes szántó-művelésre alkalmas, síkvidéken fekvő, jó termőképességű, mezőgazdasági táblákba beékelődött, a nagyüzemi mezőgazdálkodást (gépesítést, vegyszerezést) gátló vagy nehezítő, erdészeti szempontból sem jelentős, elszórt erdőterületekhez mereven ragaszkodni.

A földvédelmi törvény szelleme és célja is teljesen megfelelt az osztársadalmi érdekeknek. Csupán a végrehajtásba csúszott itt-ott hiba. Ennek legfőbb oka — szerintem — az volt, hogy a végrehajtás közigazgatási egységeként történt. Ennek következtében a rossz és kevés földdel rendelkező, foglalkoztatási gondokkal küzdő hegyvidéki községekben a legrosszabb földekhez is ragaszkodtak, a nagy határú, jó területekkel rendelkező, munkaerőhiánnyal küzdő területeken pedig kiváló földeket is felajánlottak erdőtelepítésre.

Az elmúlt 35 évben (ha 1970-et is beleszámítjuk) az erdőterület kerekén 35 százalékkal nőtt. Ezt dokumentálja táblázatunk. Az erdőterület növekedése állandó és megközelítően egyenletes. 1935-től 1969-ig kerekén 364 ezer hektárral nőtt. Az erdőterület növekedése és a mezőgazdasági területek csökkenése között szoros összefüggés van és ez világtendencia. A mezőgazdaság a rosszabb mezőgazdasági területek művelését fokozatosan megszünteti és azokon a kiváló területeken, amelyekben a beruházások, befektetések (öntözés, trágyázás, növényvédelem stb.) jobban megtérülnek, olyan mértékben emeli a hozamokat, hogy a kieső területek hozamait többszörösen pótolja.

A mezőgazdasági művelés alatt álló területeken belül is átcsoportosítás megy végbe, amennyiben az erős csökkenés ellenére is növekszik a szőlők, kertek, gyümölcsösök területe, erősen csökken a szántó, rét és legelő területe, stagnál a nádaké. Az említett időszakban a mezőgazdasági művelés alatt álló terület kerekén 700 ezer hektárral csökkent, aminek 53⁰/₀-a az erdőt, 47⁰/₀-a pedig a művelés alól kivont területeket (utak, ipartelepek, lakótelepek stb.) növelte. Ebből megállapítható, hogy a mezőgazdasági művelésre kevésbé alkalmas (elsősorban szántó, legelő és rét) területek jelentős részén erdőt telepítettek. Ez a tendencia — véleményem szerint — a mezőgazdasági termelés intenzív növekedésével egyenes arányban — azonban természetesen csak egy bizonyos határig — továbbra is érvényesülni fog.

Az ország erdőterületének alakulása 1935-től

Év	Erdőterület, 1000 ha	1935 = 100%	Az összes terület %-ában
1935	1099,2	100	11,7
1950	1165,9	106,07	12,5
1952	1172,6	106,64	12,6
1954	1248,8	113,61	13,4
1956	1263,1	114,92	13,6
1958	1272,5	115,76	13,7
1960	1306,2	118,83	14,0
1961	1334,2	121,38	14,3
1962	1367,6	124,42	14,7
1963	1384,2	125,93	14,9
1964	1400,9	127,45	15,0
1965	1421,5	129,33	15,2
1966	1441,9	131,18	15,5
1969	1463,0	133,10	15,7
1970*	1480,0	134,66	16,0
2000*	1860,0	169,24	20,0

*Várható.

Az elmúlt 35 esztendőben a művelési ágak területe az alábbiakban változott (zárójelben a változások mutatója, ha 1935-öt 100-nak vesszük). A szántó 5601 ezer ha-ról 5053 ha-ra (90), rét 661 ezer ha-ról 409 ezer ha-ra (62), a szőlő 207 ezer ha-ról 234 ezer ha-ra (113), a kert 114 ezer ha-ról 148 ezer ha-ra (129), a gyümölcsös, mint csak 1963-tól önálló művelési ág 128 ezer ha-ról 171 ezer ha-ra (133), a legelő 983 ezer ha-ról 875 ezer ha-ra (89), a nádas 32 ezer ha-os területe kisebb mozgások után változatlan maradt (100), az erdő 1099 ezer ha-ról 1463 ezer ha-ra (133), a művelés alól kikerült területek pedig 603 ezer ha-ról 920 ezer ha-ra (153).

Az adatok a MEM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatalának 1969. május 31-re vonatkozó összesítéséből származnak. Itt is meg kell jegyezni, hogy az állami erdőrendezősek adatai általában 60—70 ezer ha-ral nagyobb erdőterületet mutatnak ki. Ennek okai: a felméréseink újabb keletűek, mint a földhivataloké; az erdőhöz tartozó egyéb területek egy részét és az erdőtelepítésre kijelölt, de még át nem alakított területeket a földhivatalok nem tekintik erdő művelési ágú területeknek.

Az elmúlt évtizedekben tehát az erdőterület növekedése egyenletesen emelkedő tendenciát mutatott és még az erdőt túlzottan féltő szakemberek pesszimizmusára sincs semmiféle ok.

Mire számíthatunk az elkövetkezendő három évtizedben, tehát 2000-ig? Konkrét elképzelések és többé-kevésbé elfogadható számszerű felmérések csak 1975-ig állnak rendelkezésünkre. Ezek, valamint az elmúlt sok év tapasztalatai és a mezőgazdaság fejlődésének iránya arra enged következtetni, hogy 1975-re a földnyilvántartás szerinti erdőterület eléri majd az 1 millió 530 ezer hektárt. Ugyanakkor az állami erdőrendezés adatai már megközelítik majd az 1 millió 600 ezer hektárt. Az új erdőrendezési utasítás összeállítása során törekszünk a földnyilvántartási adatoknak a földhivatalok adataival való minél nagyobb összhangjának megteremtésére. A már említett okoknál fogva azonban ötven-ezer hektáros különbségre (ami csupán mintegy 3%-os eltérésnek felel meg) a jövőben is számítani kell. Valószínű, hogy az 1975—2000 közötti negyedszázad alatt a mezőgazdasági művelés alatt álló területek csökkenése és ezzel egyidejűleg az erdő növekedése meggyorsul, majd beáll az egyensúlyi állapot.

Közgazdasági egyetemi diplomatervem (Budapest, 1966.) összeállítása során végzett számításaim szerint — elsősorban a mezőgazdasági művelés alatt álló területeken belüli átrétegződés eredményeképpen a rét és legelőterületek csökkenése következtében — a századfordulóig az erdőterület meghaladja majd az 1 millió 800 ezer hektárt, vagyis az ország erdőszültsége megközelíti vagy eléri a 20%-ot. (20%-os erdőszültségnek 1 860 000 ha erdő felel meg.) Ez 30 év alatt a földnyilvántartás adataihoz viszonyítva közel 400 ezer, az állami erdőrendezés adataival egybevetve pedig kb. 330 ezer hektáros növekedést jelentene, ami nagyjából azonos az elmúlt 30 évi növekedéssel. Az évi növekedés ebben az esetben átlagosan 11—13 ezer hektár, vagyis majdnem 1%-os lenne.

Az erdőterület egyenletes és töretlen növekedése azonban az erdőterületen belül lényeges belső változásokat okozhat. Ha a jelenlegi tulajdonviszonyok (kezelési-használati kategóriák) megmaradnak, az állami erdőterület mérsékelt növekedése mellett majdnem megkétszereződnek a mezőgazdasági termelőszövetkezetek erdőterülete. A jelenlegi kereken 1 200 000 ha állami erdő (78%), maximum 1 300 000 ha-ra, a háromezrezer ha szövetkezeti erdő (21%) pedig több mint félmillió hektárra növekedne. Ily módon az állami erdők részaránya 78-ról 69%-ra csökkenne, a szövetkezeti pedig 20—30%-ra emelkednék.

Jelentős változásra kell számítani az erdők elsődleges rendeltetését illetően is. Most az összes erdőterületen belül a fatermelést szolgáló erdők részaránya

90% körül van. Ez — változatlan erdőterület mellett is — állandó csökkenést mutatna, mivel világviszonylatban is — és hazánkban is — megnőtt az erdők sokoldalú hasznosításának az igénye. Az eddigénél jóval több véderdőre (egészségvédelmi, természetvédelmi, talajvédelmi, vadvédelmi) kell számítani. Valószínű azonban, hogy nemcsak a véderdők területe, hanem részaránya is megnő, mert az erdőtelepítés céljára átveendő területek számottevő részén csak véderdő jellegű erdőt lehet telepíteni. De növekedni fog a nem alapvetően fatermelést szolgáló erdők aránya a már most szükséges ökonómiai osztályozás végrehajtása és következetes érvényesítése következtében is.

Részletes vizsgálatot igényelne a fafajok közötti átrendeződés. Az azonban különösebb vizsgálatok nélkül is előrelátható, hogy növekedni fog a fenyő, nyár és fűz, tehát a gyorsan növő fafajok területe és csökken majd — ha területben nem is, de százalékos arányban — a cser által elfoglalt terület. Biztosan csökkenni fog továbbá a bükk részaránya.

Milyen változások várhatók az élőkakészletben, a növedék és kitermelhető fatömeg alakulásában? Feltételezve az erdőterület már említett mennyiségi növekedését és azt, hogy a hektáronkénti fatömeg nem fog 100—110 m³ alá csökkenni, az élőkakészlet 200 millió m³ körül fog „beállni”. Ha az átlagos vágásérettségi kor 50 év körül alakulna ki, az évente kitermelhető fatömeg 8 millió m³ lenne. Más oldalról ugyanezt levezetve a hektáronkénti átlagnövedéknek 4—4,5 m³ körül kellene mozognia.

Véleményem szerint, ha az ezredforduló még messze is van, nem haszontalan az erdőterület alakulásának várható irányával foglalkozni, mert egyes kérdéseket már most tisztázni kellene, másrészt a cikkben közölt — a jövőre vonatkozó adatok — bármennyire is hozzávetőlegesek, reális alapokon állanak.

Ракоңцай З.: О ЛЕСНОМ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИИ

Часть лесных специалистов восприняла пессимистически отдельные общегосударственные постановления о пользовании землей. Учет площади лесного фонда (см. таблицу) доказывает, что их воззрение не обоснованно. В изменении лесной площади наблюдается тенденция к равномерному повышению, этого можно ожидать в 1970 г. и в 2000 г. Надо принять в расчет, что в будущем в лесном фонде увеличится пропорция площади леса заповедникового характера. Площадь насаждений сосны, тополя, ив — вообще площадь быстрорастущих пород — будет возрастать. По расчетам на рубеже столетия средний прирост будет около 4,0—4,5 м³/га.

Rakonczay, Z.: TO MANAGE WITH FOREST AREA

Some of the orders for landuse were accepted with pessimism by foresters. Measuring the changes of forest area this conception proved to be unjustified. The increase of forest area has showed a rising tendency. This tendency can be expected to proceed in future as well (between 1970—2000). The rate of different protectionlike forest areas will rise in future. The area covered by pines, poplars, willowes and other fast-growing species will increase as well. By turn of the century the annual yield will reach by 4—4.5 cu. m. per hectares.

A nyárfa termesztését befolyásoló főbb tényezők a nagyberek-i láptalajokon

DR. TIHANYI ZOLTÁN

A probléma nem új és sok tekintetben már tisztázódott, a Nagyberek vonatkozásában azonban nagyon is időszerű. Ezen a területen a gazdálkodás csak 20 éve indult meg, és a legidősebb óriásnyár is csak 15 éves volt a vizsgálat idején. A tapasztalat még kevés, a termőhelyi viszonyok egy része eltér más láptalajainkétól.

A 10 ezer hektáros Nagyberek jelenlegi erdősültsége 19% és ez a szám rohamosan növekszik. Az erdők túlnyomó része nyár. Tapasztalataink alapján a nyárok közül itt az óriásnyár ígéri a legnagyobb fatermést, ezért ezt tettük